

forum [lat.], náměstí v městech řím. říše... přeneseně veřejné místo, kde lze o něčem jednat, hlásat své názory... (Ilustrovaný encyklopedický slovník)

Není-li předem dohodnuto jinak, kterýkoli dopis došlý do redakce může být publikován buď celý, anebo ve zkrácené podobě v časopise i na webu. Redakce si vyhrazuje právo běžného redigování. Dopisy reagující na příspěvky externích autorů redakce zasílá dotyčným autorům k vyjádření. Pokud na ně v rozumném termínu nedostaneme odpověď, publikujeme je bez odpovědi autora příspěvku. Redakce

Kdo je vlastně ornitolog – aneb Páv je z toho paf!

Ad Vesmír 90, 236, 2011/4

Čtvrteční poledne mě zastihlo na terase restaurace v pražské zoologické zahradě s dubnovým Vesmírem a textem Tomáše Grima „Birder a birdwatcher – ptáčkař, či ornitolog?“. Zatímco jsem četl, mé pravé ucho zachytilo od vedlejšího stolu průběh zkoušky z etologie, kterou podstupovali studenti jedné naší přední přírodovědně zaměřené fakulty. Oba zážitky se slily v jeden a přinutily mne sepsat následující zamyšlení.

Ptáčkařský článek jsem přečetl se zájmem celý, včetně textů k fotografiím. Autorovi uniklo, že berneška aljašská (*Branta hutchinsii*, s poddruhem berneška malá *Branta hutchinsii minima*), o které pojednává text pod fotografií tří „birderů“, není druhem popsáným v roce 2004, jak píše, nýbrž téměř o dvě století dříve – a to Richardsonem v roce 1832. Absence rozlišování mezi „popisem taxonu“ a „oddělením taxonu“ (žijeme v období *splittingu* a berneška aljašská, dříve poddruh bernešky velké *Branta canadensis*, je jedním z mnoha jeho důsledků) mě trochu rozčarovala. Zejména vzhledem k velmi razantnímu závěru, kterým autor rozdělil lidskou populaci zajímající se o ptáky a jejich životní projevy na dvě části. Jednak na kategorii ornitologů – profesionálních vědců, kteří mohou být zároveň i ptáčkaři – nadšenci a milovníky, jednak na kategorii ptáčkařů-amatérů, kteří však skutečnými ornitology-profesionály nikdy být nemohou. Chce-li autor publikovat takto jednoznačné tvrzení a zároveň je zástupce profesionálů, neměl by se dopouštět podobných omylů, kterými svůj kredit profesionála snižuje.

Nyní ke zmíněné zkoušce z etologie. První otázka zkoušejícího zněla *lek a tokaništní druhy*. Problém byl,

že zkoušená studentka si na žádný tokaništní druh neuměla vzpomenout ani po nápovědě zkoušejícího „pták ze stejné skupiny jako bažant, žije v našich horských lesích, velký, černý, myslivci...“ Zkrátka na tetřeva si nevzpomněla. Stejně jako na další druhy. Následující otázka zněla *fitness a princip handicapu*. Na to se zkoušená chytla, brilantně odříkala naučenou definici, ale pak došlo na příklady a situace s tetřevem se opakovala – tentokrát zkoušející napovídal „pták, žije v Indii, viděli jsme ho i tady v zoo, velký, asi dva metry dlouhý, polovinu délky tvoří ocas, modrý na hlavě a hrudi...“ Nic. Večer jsem tu historku vyprávěl u večere ženě, a než jsem dokončil, naše ani ne dvoutletá ratolest zajechla „Páf, to je pšeci páf“. A bylo to. Nevím, jak slečna u zkoušky dopadla, ale kdybych na ni aplikoval test Tomáše Grima, podle kterého je ornitologem ten, kdo správně „vybírará kovarianční strukturu pro zobecněný lineární model“, tak by pravděpodobně prošla bez problémů. Děsí mne tento typ budoucího ornitologa (zoologa, etologa...), který jako by vystoupil ze známého vtupu:

Na alpském svahu přechází stádo ovcí silnici. Projíždějící řidič, který musel zastavit, aby zvířata přešla, se dá do řeči s ovčákem: „Hej, ovčáku, když uhodnu, kolik máš ovcí, dáš mi jednu z nich?“ „Jistě, ale to neuhodnete,“ říká ovčák. „Je jich 324, správně?“ „Správně, pane, tak si ji naložte. ...no a když já uhodnu vaši profesi, vrátíte mi ji zpátky?“ odpovídá ovčák, zatímco sleduje nakládání. „Samozřejmě, ale to se ti nepodaří, já mám tak neobyklou profesi, že ji ani nebuděš znát.“ „Vy jste, pane, molekulární taxonom!“ „Jak jsi to uhodl?!“ „Jednoduše – můžu si vzít zpátky svého psa, kterého jste si právě naložil do auta?“

Zpět k ptákům, ornitologům a ptáčkařům. Nemyslím si, že by se dala narýsovat tak ostrá hranice, jak nám ji autor předložil. Dokladem jsou i obsahy regionálních časopisů s ornitologickou tematikou. Své články zde publikují i „ptáčkaři“, kteří pracovní den tráví v kovárně, na úřadě či jinde mimo vědeckou půdu a ve svém volnu cílevědomě strádají data a publikují je podle „ornitologických“ pravidel. Já vím, lze namítnout, že regionální časopisy nemají zpravidla velký impakt, ale jejich prostor, ve kterém se prolínají příspěvky „ornitologů“ i „ptáčkařů“, je pro mne určitou zárukou, že existence páva modrého zůstane známá i dalším generacím nejen „ptáčkařů“. „Ornitolog“, který vnímá studované

ptáky pouze jako soubor dat, je paradoxním produktem současného systému bádání. Bez detailní znalosti objektu, bez schopnosti rozlišovat diverzitu forem a pochopit jejich projevy v celé rozmanitosti totiž nelze získaná data interpretovat ani při použití „sofistikované statistické analýzy“, zmiňované autorem.

A pointa? Mohla by znít: „Všechno je jinak!“ Neboť při rozdělení na „ornitology“ a „ptáčkaře“ autor ignoruje existenci třetí skupiny – možná početnější, než je prvně jmenovaná.

PŘEDPLATNÉ VESMÍRU

ZAJIŠŤUJE

SEND Předplatné
P. O. Box 141, 140 21 Praha 4
Telefon: 225 985 225,
777 333 370, 605 202 115,
všední den 8-18 hodin,
e-mail: send@send.cz,
www.send.cz,
SMS: 777 333 370,
605 202 115

předplatné:

roční	890 Kč
půlroční	460 Kč
dvoutleté	1620 Kč
roční pro držitele karty	
ISIC, ITIC nebo ALIVE	712 Kč

Ceny jsou platné od 1. 10. 2010 do 30. 9. 2011

Upozornění:

Informace o předplatném ve Slovenské republice je uvedena v tiráži.

RNDr. Pavel Brandl, Ph.D., (*1971) je zapřísašlý ptáčkař s life-listem přesahujícím 2000 druhů. Ornitologii opustil již téměř před patnácti lety a od té doby se profesionálně věnuje chovatelství savců v zoologických zahradách a jejich ochraně *ex situ* i *in situ*. Je koordinátorem a autorem řady plemenných knih (evropské edice pro ocelota stromového, obláčkové krysy rodu *Phloeomys*, komby rodu *Galago*, africké edice pro kriticky ohrožený západní poddruh antilopy Derbyho) a členem řady evropských komisí pro chov ohrožených taxonů v lidské péči (tygr ussurijský a sumaterský, lev indický, levhart mandžuský, kočka rybářská, medvěd lední, pes pralesní), resp. evropských odborných chovatelských skupin – Felid TAG (Taxon Advisory Group), Prosimian TAG a Small Mammals TAG. Od roku 1998 pracuje jako kurátor savců v Zoologické zahradě hl. m. Prahy.

Inzerce & komerční prezentace

Analogon	444
AOPK ČR	438-439
ARCDATA PRAHA, s. r. o.	435
ČEPS, a. s.	436-437
Eppendorf Czech & Slovakia, s. r. o.	413
SSČ AV ČR	435
Střechy Praha s. r. o.	386
Student Agency, s. r. o.	418
Thalia Picta, s. r. o.	383
VÚAnCh, a. s.	423

Vydavatel nenese odpovědnost za obsah inzerce či komerční prezentace.

Jde o profesionály, kteří se nepochybně zabývají ornitologií, ale přitom nejde ani o publikující badatele, ani o kochající se milovníky. Tvoří ji pracovníci muzeí, zoologických zahrad, rezervací, národních parků, úřadů ochrany přírody a dalších a dalších „aplikovaných“ profesí, v jejichž adrese se nenacházejí slova „University“ či „Institute“.

Pavel Brandl

PS: Za čtrnáct dní jsem byl u magisterské státnice ze zoologie, jako přísedící. Na otázku „vyjmenujte ptáky tundrového biomu“ reagovala zkoušená odpovědí „Datlík tříprstý“. Do čeho by asi chudák v tundře tesal... Na soviči sněžnou si vzpoměla až po dlouhé sérii nápověd, respektive až po té mojí, poslední – „poštovní sova Harryho Pottera“. Zato logistickou rovnici růstu populace ovládala bez potíží. Smutné, leč pravdivé.

Ptáčkaři a ornitologové jsou dvě odlišné skupiny, které mají spolupracovat

Za upozornění na záměnu slova „oddělení“ za „popis“ taxonu děkuji, ale nedomnívám se, že by to byl závažný problém – podstatné je, že výsledek je v obou případech stejný: místo jednoho druhu máme dva. Kredit „profesionála“ snad dříve stál na encyklopedických znalostech o bionomii, taxonomii apod., ale ta doba už je pryč. Dnes se profesionalita hodnotí u nás i ve světě podle seznamu kvalitních publikací, tj. článků v uznávaných časopisech, a podle citovanosti.¹

K hanebné neznalosti tetřeva a páva: na základě čeho se P. Brandl domnívá, že studentka, která si nevzpomněla na konkrétní opeření, „by pravděpodobně prošla bez problémů“ ze statistiky? Nebohá studentka by musela projít proto, aby autorovi dokázala, že „test kovarianční strukturou“ nefunguje dle jeho před-

stav o tom, kdo je ornitolog. Tahle argumentační figura nesedí, stejně jako vtip o psa neznalém molekulárníkovi jednoduše proto, že schopnost poznat psa není smysluplným kritériem hodnocení molekulárníka; ten se poznáváním psů neživí, místo toho je homogenizuje v mixéru a pouští na elektroforézu. A proč by měla být ona studentka ornitoložka? Nebyla to prostě jen „šprtka“ bez zájmu o přírodu, nebo savcoložka či botanička?

K jádru pudla: poznat „tetřeva“ pro úspěšnou práci ornitologa *nutné* není, kromě těch konkrétních ornitologů, kteří zkoumají právě tetřeva, a těch, kteří studují složení ptačích společenstev – a těch je mezi ornitology drtivá menšina, jak patrně z prolisťování jakéhokoli ornitologického, evolučního či ekologického časopisu, ať už impaktovaného či neimpaktovaného.² Naopak metodika, statistika, psaní odborného textu atd. jsou vše podmínky nutné. Bez nich ornitolog, amatérský či profesionální, solidní práci neodvede, bez ohledu na to, zda tetřeva, páva a další ptactvo nebeské pozná či ne.

Proč jsem rozverný esej o ptáčkách vůbec psal? Právě kvůli ptáčkařům, „kteří ... ve svém volnu cílevědomě střádají data a publikují je podle ‚ornitologických‘ pravidel“. Bohužel často (připomínám, že často ≠ vždy) podle starobylých, chybných a vědci dávno opuštěných „pravidel“. Nesmyslná amatérská metodika mnohdy znemožňuje získaná data zpracovat a interpretovat (konkrétní příklady viz Grim T., Ptačí svět 18, s. 20, 2011/1). Nemluvě o neznalosti literatury vyplývající z přístupu: „To je anglicky? To číst nebudu.“ Což nevyhnutelně vede k objevování už dávno známého (na výzvy amatérů „na tomhle by měl konečně někdo začít bádát!“ nejčastěji odpovídám „již se stalo, viz *anglická* učebnice...“).

Příčinou existence takovéto amatérské *kargo*³ ornitologie je právě naivní představa, že *přece* stačí „poznat ptáky“ a pak si *něco* zapisovat. V českém jazyce bohužel neexistuje žádná příručka, která by amatéry seznámila i s tím nejzákladnějším, co by měli vědět, tedy se záludnostmi sběru dat. O jejich zpracování a interpretaci se raději nezmiňovat, vzhledy s tím mají často problém i profesionálové, kteří prošli specializovanými kurzy. Ostatně *většina* ekologických – včetně ornitologických – článků je plná metodických,⁴ statistických,⁵ interpretačních⁶ a citačních⁷ chyb! Pokud P. Brandl nebo někdo z čtenářů zná ekologický článek, který je prost nedostatků, rád

se s takovým unikátem seznámím (moje články kontrolovat nemusíte – chyby jsou ve všech:-).

Smyslem zábavného eseje ve Vesmíru a podrobnějšího, zcela vážně a doslovně míněného článku v Ptačím světě (viz výše) bylo upozornit na přehlížený fakt, že *smysluplný* ornitologický výzkum je mnohem složitější a náročnější záležitost, než si myslí amatéři – a mnozí profesionálové. Tedy i „pracovníci muzeí, zoologických zahrad, rezervací, národních parků, úřadů ochrany přírody“. Ne-ní náhodou, že z amatérů k našemu poznání života ptáků nejvíce přispěli ti, kteří kladli důraz na konzistentní metodiku (např. nedávno zesnulý Vladimír Fiala⁸), a ti, kteří spolupracují s profesionály (např. Miroslav Král⁹). Právě spolupráce mezi amatéry, kteří mají potenciál sbírat data v časoprostorovém měřítku daleko za možnostmi odborníků, a profesionály, kteří „mají pod palcem“ metodiku a analýzu dat, je pro ornitologii zcela zásadní. Možnosti a omezení amatérů vs. profesionálů jsou zcela jiné (viz tabulka na s. 21 v zmiňovaném článku v Ptačím světě), což jen podtrhuje fakt, že jde o dvě odlišné skupiny.¹⁰ Pokud si své možnosti, omezení a odlišnosti budou obě strany uvědomovat, jejich vzájemné spolupráci to jen prospěje.¹¹

Tomáš Grim

1) Grim T.: Živa 57, XLIV, 2009/3.

2) Grim T.: Živa 57, XII, 2009/1.

3) Novotný V.: Vesmír 79, 284, 2000/5.

4) Hurlbert S. H.: Ecol. Monogr. 54, 187, 1984/2 a mnoho nových zásadních článků téhož autora.

5) Engqvist L.: Anim. Behav. 70, 967, 2005/4.

6) Yudkin B.: Critical Reading, Routledge, New York 2006.

7) Todd P. A. et al.: Oikos 116, 1599, 2007/9.

8) Fiala V.: Náměšťské rybníky a jejich ptactvo 1885–2008. Početka České společnosti ornitologické na Vysočině, Jihlava 2008.

9) Adamík P., Bureš S.: Živa 61, XXXV, 2008/3.

10) Bibby C. J.: Bird Study 50, 194, 2003/3.

11) Greenwood J. J. D.: J. Ornithol. 148, S77, 2007/Suppl. 1.

KNIHY DOŠLÉ DO REDAKCE

● *Lawrence M. Krauss: Skryté za zrcadlem (Pátrání po extradimenzích: od Platóna ke strunové teorii a ještě dále), 296 stran, Paseka, Praha 2011*

● *Walter Isaacson: Einstein (Jeho život a vesmír), 632 stran, Paseka, Praha 2011*

● *David Černý a kol.: Lidské embry v perspektivě bioetiky, Wolters Kluwer ČR + CEVRO Institut, Praha 2011*

● *Anna Strunecká, Jiří Patočka: Doba jedová, 296 stran, Triton, Praha 2011*

● *Milena Lenderová: Dějiny vysokého učení v Pardubicích, Univerzita v proměnách času 1950–2010, 124 stran, vydala Univerzita Pardubice v r. 2011*